

KS. JÓZEF SZYMAŃSKI* – SŁUPSK

**PARAFIA ŚW. PIOTRA W STEVENS POINT I JEJ DUSZPASTERZE
NA ŁAMACH „DZIENNIKA CHICAGOSKIEGO”
W LATACH 1893-1920**

**ST PETER’S PARISH IN STEVENS POINT AND ITS PASTORS
IN THE PAGES OF *DZIENNIK CHICAGOSKI*
BETWEEN 1893 AND 1920**

Abstract

To date, a description of the history of St Peter’s Parish in Stevens Point in Portage County on the Wisconsin River has been presented in a few pages by Rev. Wacław Kruszka. The present study refers to information published in the pages of *Dziennik Chicagowski* from 1893 to 1920, sometimes supplementing it with news from the Polish press in America. It recreates the process of the formation of the Polish colony in the area and shows the contribution of individual Polish pastors to the preservation by Poles of their religious and national identity. The beginnings of Polish settlement in the city and the surrounding area date back to 1860. The following subsequent Polish pastors served the Polish families settled there: Jan Polak, Bonawentura Buczyński, Józef Dąbrowski, Antoni Bogacki, January Czarnowski, Wojciech Bukowski, Jozafat Wałuń, Jan J. Zawistowski, Emanuel J. Słowikowski, Antoni Lex, Władysław Grabowski, Zygmunt Woźny, Kwiryn Zieliński, Nikodem Kolasiński, Łukasz Peściński and Stanisław A. Elbert. Due to their efforts, a school and a parish were established. The activities were led by: St Peter’s Fraternal Society, St Joseph’s Confraternity, Confraternity of Rosary Women and Confraternity of Rosary Virgins. In addition, the parish had a group of the Association of Poles in America.

Thanks to the efforts of Rev. Ł. J. Peściński, the Polish sisters of the Congregation of the Sisters of St Francis of Assisi obtained permission from Church

* Ks. Józef Szymański – dr hab. historii, prof. UP, Instytut Historii, Uniwersytet Pomorski w Słupsku

e-mail: jozef.szymanski@upsl.edu.pl

[https:// orcid.org/0000-0003-3799-200X](https://orcid.org/0000-0003-3799-200X)

authorities to establish a separate Polish congregation of the same rule under the name of St Joseph. In 1915 the congregation included 270 sisters, 69 novices and 50 candidates.

In 1912, the parish counted 700 Polish families from the city and surrounding farms, reaching within 10 miles to the southwest and seven miles to the east.

Keywords: Poles in Stevens Point (Wis.); Polish pastoral ministry in Stevens Point; Polish priests in the U.S.; parish school; Rev. Łukasz Peściński

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Streszczenie

Dotąd opis dziejów parafii św. Piotra w Stevens Point w powiecie Portage nad rzeką Wisconsin przedstawił na kilku stronach ks. Wacław Kruszk. Niniejsze opracowanie odwołuje się do informacji zamieszczonych na łamach „Dziennika Chicagoskiego” w latach 1893-1920, uzupełniając je czasem wiadomościami z prasy polskiej w Ameryce. Odtwarza ono proces formowania się kolonii polskiej na tym terenie i ukazuje wkład poszczególnych polskich duszpasterzy w zachowanie przez Polaków swojej tożsamości religijnej i narodowej. Początki osiedlania się Polaków w tej miejscowości i okolicy sięgają roku 1860. Wśród rodzin polskich tam osiadłych pełnili posługę duszpasterską kolejno duszpasterze polscy: Jan Polak, Bonawentura Buczyński, Józef Dąbrowski, Antoni Bogacki, January Czarnowski, Wojciech Bukowski, Jozafat Wałuń, Jan J. Zawistowski, Emanuel J. Słowikowski, Antoni Lex, Władysław Grabowski, Zygmunt Woźny, Kwiryn Zieliński, Nikodem Kolasiński, Łukasz Peściński i Stanisław A. Elbert. Dzięki nim organizowano szkołę i parafię. Działalność prowadziły: Towarzystwo Bratniej Pomocy Świętego Piotra, Bractwo św. Józefa, Bractwo Niewiast Różańcowych i Bractwo Dziewic Różańcowych. Poza tym w parafii istniała grupa Stowarzyszenia Polaków w Ameryce.

Dzięki staraniom ks. Ł.J. Peścińskiego, polskie siostry ze Zgromadzenia Sióstr św. Franciszka z Asyżu uzyskały pozwolenie od władzy kościelnej na założenie osobnego zgromadzenia polskiego tej samej reguły pw. św. Józefa. W 1915 roku zgromadzenie liczyło 270 sióstr, 69 nowicjuszek i 50 kandydatek.

W 1912 roku parafia liczyła 700 rodzin polskich z miasta i okolicznych farm, sięgających w obrębie 10 mil na południowy zachód i 7 mil w kierunku wschodnim.

Słowa kluczowe: Polacy w Stevens Point, Wis.; duszpasterstwo polskie w Stevens Point; księża polscy w USA; szkoła parafialna; ks. Łukasz Peściński

Dotąd opis dziejów parafii św. Piotra w Stevens Point, Wis., w hrabstwie Portage nad rzeką Wisconsin przedstawił na kilku stronach w swoim monumentalnym dziele ks. Wacław Kruszk¹. Wykorzystał on opracowanie – „broszurkę” ks. Łukasza Peścińskiego, ówczesnego proboszcza w Stevens Point, powstałą

¹ W. Kruszk, *Historia polska w Ameryce. Początek, wzrost i rozwój dziejowy osad polskich w Północnej Ameryce (w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie)*, t. VII, Milwaukee, Wis., 1907, s. 47-56.

z okazji 25-lecia utworzenia parafii, którą w ten sposób redakcja „Dziennika Chicagoskiego” rekomendowała swoim czytelnikom:

Drukarnia² „Rolnika” z polecenia Wielb. ks. Peścińskiego, proboszcza parafii św. Piotra w Stevens Point, w bieżącym już tygodniu rozpocznie drukowanie książki pod tytułem „Historia Parafii św. Piotra w Stevens Point”. Historię tę spisał Wielb. ks. Peściński na pamiątkę 25ciu letniego jubileuszu parafii. Wielb. autor opisał szczegółowo początek założenia parafii, rozwój jej, wymienił pierwszych osadników polskich, którzy przyczynili się do założenia parafii, opisał historię tutejszej polskiej kolonii i podał inne interesujące szczegóły. W historii wymienieni są wszyscy Wielb. księża, którzy sprawowali w parafii obowiązki duszpasterzy, wymienione są też Bractwa i nazwiska członków Bractw tych, dalej wymienieni są ofiarodawcy, którzy przyczynili się do wybudowania i upiększenia kościoła przez zakupienie ołtarzy, okien kolorowych i innych przedmiotów. Będzie to bardzo piękna książka pamiątkowa upięszona portretami Ojca Św., księży biskupów, proboszczów i członków Bractw, odbitkami kościoła, plebanii, etc. Książka ta będzie cenną i drogą pamiątką dla każdego członka parafii i dla dawniejszych parafian, którzy obecnie należą do innych parafii³.

Niestety, poza informacją zamieszczoną na łamach dziennika, nie ma możliwości zweryfikowania rekomendowanych założeń wskazanej publikacji. Niniejsze opracowanie odwołuje się przede wszystkim do informacji zamieszczonych na łamach „Dziennika Chicagoskiego” w latach 1893-1920, uzupełniając je czasem innymi wiadomościami z prasy polskiej w Ameryce. Odtwarza ono proces formowania się kolonii polskiej na tym terenie, gdzie jak napisał Emil Habdank Dunikowski: „Całe hrabstwo (county) Portage zamieszkują przeważnie Polacy”⁴, i ukazuje wkład poszczególnych polskich duszpasterzy w zachowanie przez Polaków swojej tożsamości religijnej i narodowej. O początkach ich osiedlania się w tej miejscowości i okolicy znajdujemy następującą relację na łamach dziennika:

(...) w miejscowości Stevens Point i okolicach, osiedlili się pierwsi Polacy już przed rokiem 1860-tym. Dnia 20 lipca 1860-go roku przybył do Stevens Point kapłan polski, ks. Jan Polak, urodzony w roku 1818. (...) Objął duszpasterstwo w parafii już tu istniejącej pw. św. Szczepana Męczennika (Stefana), składającej się przeważnie z Irlandczyków, Niemców i Francuzów, pośród których mieszkało tylko sześć rodzin polskich a mianowicie: Józef Jażdżewski, Kazimierz Łukasiewicz, Tomasz Kukliński, Walenty Reszczyński, Józef Kleman i Jan Sielbracikowski⁵.

Polacy osiedlali się przeważnie na farmach, w okolicy tak zwanego Polskiego „Korneru”, czyli wokół kościoła św. Marcina, należącego do parafii niemieckiej. Stąd też została zaczerpnięta nazwa osady Poland Corner – Polski Zakątek. Do polskich rodzin zamieszkujących w okolicach tej świątyni z posługą duszpasterską

² Cytaty z zachowaniem oryginalnego stylu, składni i ortografii.

³ *Ze Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagowski” Nr 130, 4 czerwca 1901, s. 4; por. *Drobne echa. Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 23, 6 czerwca 1901, s. 4.

⁴ E. Habdank Dunikowski, *Wśród Polonii w Ameryce*, Lwów 1893, s. 75.

⁵ *Z polskiej parafii św. Piotra w Stevens Point, Wis. Pierwsze familie polskie w tej okolicy*, „Dziennik Chicagowski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

dojeżdżał od 20 lipca 1860 roku wspomniany ks. Polak⁶. Zapewne ta okoliczność w krótkim czasie spowodowała wzrost liczebny wspólnoty polskiej do 50 rodzin i ich decyzję o odłączeniu się i utworzeniu własnej parafii. 15 marca 1862 roku ów duszpasterz wyjechał jednak ze Stevens Point. Niemniej wspomniane zamierzenia decyzją bp. Jana M. Henniego, z Milwaukee, Wis., od 1863 roku urzeczywistniał kolejny polski kapłan – Bonawentura Buczyński, franciszkanin⁷, który już następnego roku w pobliżu kościoła św. Marcina, ok. 8 mil⁸ od miasta Stevens Point wybudował wyłącznie dla Polaków nową świątynię pw. św. Józefa⁹, zaś dla samych Polaków w Stevens Point – jak zauważył Andrzej Brożek – szkołę parafialną¹⁰.

Z kościoła św. Józefa korzystali Polacy do 1871 roku, kiedy z kolei ks. Józef Dąbrowski¹¹ w sąsiedniej miejscowości Town of Hull, ok. 4 mile od miasta wy-

⁶ *Wiarusi polscy w Stanie Wisconsin*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4: „Ks. Polak umarł w szpitalu Sióstr Maryi Panny w Milwaukee po dwu miesięcznej chorobie około 15-go maja roku 1862”; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 23-26, 47-48, 65.

⁷ Józef Buczyński, w zakonie Bonawentura. Urodził się 9 marca 1815 roku w Prątnicy k. Nowego Miasta Lubawskiego. 14 lipca 1838 roku wstąpił w Wieluniu do wielkopolskiej prowincji reformatów. Świecenia kapłańskie przyjął 9 września 1843 roku. Był misjonarzem w Chinach, Ameryce Południowej – Chile, gdzie od 1863 roku pracował wśród emigrantów niemieckich. W latach 1863-1866 pełnił posługę duszpasterską w parafii Serca Jezusa w Polonii, Wis., następnie w Northem, Princeton i w Berlinie. Zmarł w Berlinie, Wis., wiosną 1872 roku. Pochowany został na cmentarzu irlandzkim w Spring Vale. *Pomnik dla polskiego misjonarza*, „Dziennik Chicagoski” Nr 269, 16 listopada 1899, s. 2; *Polskie parafie w powiecie Portage, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 27-28; F. Bolek, *Who's who in Polish America: A biographical directory of Polish-American leaders and distinguished Poles resident in the Americas*, New York 1943, s. 59; A.J. Szeinke OFM, *Reformackie korzenie Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce*, w: *Szkoła Seraficka. 150 lat historii Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce*, pod red. A. Barcia i W.J. Szytyka OFM, Katowice Panewniki 2008, s. 17; tenże, *Bracia Mniejsi na rzecz Polonii w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w XIX i XX wieku*, „Przegląd Kalwaryjski”, 13 (2009) s. 139-140.

⁸ Milla – dawna jednostka długości o różnej wartości, zależnej od rejonu i okresu. Nazwa pochodzi z łac. *mille* – tysiąc. Początkowo mila oznaczała 1000 kroków podwójnych. Od 1893 roku dokładna jej długość w USA w metrach = 1609,3472 km.

⁹ *Z polskiej parafii św. Piotra w Stevens Point, Wis. Pierwsze familie polskie w tej okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 47-48.

¹⁰ A. Brożek, *Polonia amerykańska 1854-1939*, Warszawa 1977, s. 145-146.

¹¹ Józef Dąbrowski urodził się w 1842 roku w Żółtańcach k. Chełma. Gimnazjum ukończył w Lublinie, od 1862 roku był słuchaczem na Wydziale Matematycznym Warszawskiej Szkoły Głównej. W 1863 roku brał udział w powstaniu styczniowym. Później studiował matematykę w Lozannie i Bernie, od 1867 roku w Papieskim Kolegium Polskim, a od 1869 roku na Uniwersytecie Gregoriańskim. Świecenia kapłańskie przyjął 1 sierpnia 1869 roku w Rzymie. W 1870 roku przybył do stanu Wisconsin i był duszpasterzem w Poland Corner. W 1884 roku utworzył i prowadził jako rektor Seminarium Polskie w Detroit (obecnie w Orchard Lake). Zmarł 15 lutego 1903 roku. *Przyczynek do charakterystyki ś. p. ks. Dąbrowskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 41, 18 lutego 1903, s. 2; *Ś. p. ks. Józef Dąbrowski*, „Zgoda” Nr 9, 26 lutego 1903, s. 1; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 32, 36, 41, 43, 47-48; R. Nir, *Stulecie Polskiego Seminarium w Orchard Lake*

budował kaplicę pw. św. Kazimierza, a później, w 1877 roku kościół – ks. Jozafat Wałuń¹². Odtąd Polacy zaczęli korzystać z tej świątyni¹³.

W czerwcu 1876 roku parafię w Stevens Point jako proboszcz objął ks. Antoni Bogacki¹⁴. Wówczas w tym miasteczku zamieszkiwało już ok. 50 rodzin polskich. Nowy duszpasterz, gromadząc rodaków w szkole parafialnej św. Szczepana,

w *Stanach Zjednoczonych 1885-1985*, Orchard Lake, Michigan 1987, s. 127-129; A. Walaszek, *Kościół, etniczność, demokratyzacja – parafie polonijne w USA (1854-1930)*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, (2015) z. 1, s. 8.

¹² Wałuń Antoni, w zakonie Jozafat. Urodził się 10 maja 1824 roku w Słupnie k. Augustowa. Do zakonu franciszkanów pruskiej prowincji Wniebowzięcia NMP wstąpił w 1843 roku. Święcenia kapłańskie przyjął 13 czerwca 1847 roku. 10 lipca 1860 roku opuścił klasztor w Żurominie, poszukiwany listami gończymi przez carską policję. 23 lipca 1860 roku został przyjęty do prowincji Niepokalanego Poczęcia w Prusach i Wielkim Księstwie Poznańskim. Był magistrem nowicjatu i kaznodzieją w Wejherowie. Od 1862 roku był gwardianem klasztoru w Bysławku, a w latach 1867-1870 definitem prowincji. Od 1871 roku przebywał we Wronkach, a od następnego roku ponownie był kaznodzieją w Bysławku. W 1872 roku został przez władze pruskie zmuszony do opuszczenia prowincji (kulturkampf). Opuścił prowincję w 1873 roku i udał się do Ameryki, gdzie podjął posługę duszpasterską w parafii św. Kazimierza w Hull, a od października 1878 roku w Stevens Point. Zmarł 29 listopada 1881 roku w Stevens Point. Pochowany w Hull. Archiwum Prowincji Wniebowzięcia NMP w Katowicach-Panewnikach, Akta personalne, Antoni Wałuń, imię zakonne Jozafat, ur. 10.05.1824 r. w Słupnie, diecezja augustowska (sejneńska); Szeinke OFM, *Bracia Mniejsi na rzecz Polonii w Stanach Zjednoczonych*, s. 145; E. Jabłońska-Deptuła, J. Gawrysiakowa, *Materiały do zaangazowania patriotycznego zakonów męskich w Królestwie Polskim w latach 1861-1864*, w: *Materiały do atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce*, t. II, cz. 1, Lublin 1976, s. 190.

¹³ „Kościół ten wybudowany w roku 1877, za czasu proboszczowania ks. Jozafata Wałunia (reformata), który od roku 1878 do 1881, to jest do swej śmierci, był proboszczem” w Stevens Point. *Ze Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 308, 31 grudnia 1912, s. 2; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 43, 50; t. XI, s. 19.

¹⁴ Antoni Bogacki urodził się 10 maja 1848 roku w Śremie. Do zakonu jezuitów wstąpił 7 listopada 1863 roku w Starej Wsi. Filozofię studiował w latach 1867-1868 w Krakowie i w latach 1868-1869 w Śremie. W latach 1869-1871 był nauczycielem i prefektem gimnazjum w Tarnopolu. Od 1871 roku w Krakowie kontynuował studia teologiczne, a po ich ukończeniu 24 sierpnia 1873 roku przyjął święcenia kapłańskie. 30 października 1875 roku w Tarnopolu zrezygnował z posługi duszpasterskiej w zakonie i wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Tam, od czerwca 1876 roku do 15 kwietnia 1877 roku, pełnił posługę duszpasterską w parafii św. Piotra w Stevens Point, Wis., jako proboszcz. Później objął parafię w Poznaniu (Posen, Mich.), gdzie wybudował kościół, szkołę i plebanię. Od 12 października 1896 roku podjął posługę w kościele św. Stanisława Kostki w Bay City, Mich. 30 marca 1897 roku zrezygnował z urzędu proboszcza w tej parafii. Od stycznia 1900 roku był proboszczem w Alpeny. Odtąd pomagał w okolicznych parafiach. Zmarł 8 kwietnia 1902 roku w Maniste, Mich., i został pochowany na tamtejszym cmentarzu. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, red. L. Grzebień SJ przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 1996, s. 23; *Zrezygnował*, „Dziennik Chicagoski” Nr 75, 31 marca 1897, s. 1; *Z polskiej parafii Św. Piotra w Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; *Korespondencje Wiarusa. Z Bay City (Mich.)*, „Wiarus” Winona, Nr 2, 11 stycznia 1900, s. 4; *Krótkie wspomnienie założenia parafii Św. Stanisława Kostki w Bay City, Mich. i przebieg takowej do dziś*, „Wiarus” Nr 46, 13 listopada 1902, s. 5; *Drobne echa. Maniste (Mich.)*, „Wiarus” Nr 16, 17 kwietnia 1902, s. 4; *Z Maniste (Mich.)*, „Wiarus” Nr 17, 24 kwietnia 1902, s. 4; *Wspomnienie pośmiertne*,

zainicjował działania zmierzające do utworzenia samodzielnej polskiej parafii pw. św. Piotra. Podjęta podczas pierwszego spotkania kwesta na ten cel przyniosła sumę 800 \$. Za zebrane środki zakupiono od Emila Peikerta 4 loty¹⁵ ziemi wraz budynkiem (następnie przebudowano go na plebanię). Jeszcze w sierpniu tegoż roku rozpoczęto budowę świątyni, której koszt oszacowano na 3000 \$¹⁶. Do fundatorów i dobrodziejów kościoła św. Piotra należało wielu Polaków zamieszkujących wówczas miasto¹⁷. Ksiądz Bogacki pełnił posługę duszpasterską w Stevens Point do 15 kwietnia 1877 roku¹⁸. Po nim obowiązki duszpasterskie w maju 1877 roku przejął w tym samym charakterze ks. January Czarnowski¹⁹. Po pięciu miesiącach, we wrześniu 1877 roku zastąpił go na tym stanowisku ks. Wojciech Bukowski²⁰,

„Dziennik Chicagoski” Nr 94, 22 kwietnia 1902, s. 1; Kruska, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 48.

¹⁵ Lot (ang.) – parcela, (działka gruntu), wydzielona z większego obszaru, przeznaczona pod zabudowę lub użytkowana w inny sposób.

¹⁶ *Kolonia polska w Stevens Point, Wisconsin*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

¹⁷ *Fundatorowie i Dobrodzieje kościoła św. Piotra w roku 1876*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4. Oto lista osób, które w roku 1876 tworzyły parafię: Jan Boyar, Franciszek Bulmański, Jan Bloch, Jadwiga Ciżewska, Ignacy Danielski, Jan Deja, Stanisław Deja, Tadeusz Domaszek, August Firek, Jan Firkus, Franciszek Firkus, Jakób Gliński, Józef Gliński, Jan Grabowski, Kazimierz Hyła, Józef Helmiński, Ignacy Hylewski, Justyna Iwaszkiewicz, Jan Kałas, Kazimierz Klisz, Andrzej Komasa, Antoni Kleszczyński, Franciszek Kujawa, Józef Kitowski, Marcin Kurszewski, Paweł Łukaszewicz, Szymon Łangowski, Tomasz Lis, Tomasz Lubiński, Andrzej Lewandowski, Michał Możuch, Walenty Michalski, Franciszek Michalski, Wojciech Makurat, Wawrzyniec Maciejewski, Franciszek Napiętek, Michał Napiętek, Józef Napiętek, Franciszek Pasternacki, Walenty Paprocki, Wojciech Paszkiewicz, Jan Pyszka, Michał Szarwark, Jan Szymański, Józef Sobisz, Szczepan Spychalski, Wojciech Spreda, Andrzej Stefaniak, Jan Środa, Antoni Treder, Jan Wróblewski, Jan Wilkowski i Jan Zdrojewski.

¹⁸ *Kolejne zmiany w duszpasterstwie parafii świętego Piotra w Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

¹⁹ Konstanty Czarnowski, w zakonie January. Urodził się 5 kwietnia 1845 roku w Jajkowie k. Brodnicy. Syn Andrzeja i Jadwigi z d. Przybilckiej. Do gimnazjum uczęszczał w Kurzętniku i Chełmnie. Wstąpił do zakonu reformatów w Wejherowie. Świecenia kapłańskie przyjął w klasztorze w Łąkach. Na skutek kulturkampfu w 1875 roku przybył do Stanów Zjednoczonych i podjął posługę duszpasterską jako proboszcz w parafii św. Jana Chrzciciela w Princeton, od maja 1877 roku w parafii św. Piotra w Stevens Point, następnie w Hull od 1878 roku i od 1886 roku w parafii św. Stanisława w Berlinie. Zmarł w Berlinie 19 września 1908 roku. Pochowany tamże na cmentarzu św. Stanisława. *Kolejne zmiany w duszpasterstwie parafii świętego Piotra w Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 7 listopada 1912, s. 4; *Ś.P. ks. January Czarnowski*, „Dziennik Chicagoski” Nr 221, 21 września 1908, s. 8; *Z niw polskich w Ameryce. Berlin, Wis.*, „Wiarus” Nr 39, 24 września 1908, s. 1; *Z życia Polaków w Ameryce. Z Berlin, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 226, 26 września 1908, s. 5; Bolek, *Who's who in Polish America*, s. 85; Kruska, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 45, 48; t. XI, s. 19; Szeinke OFM, *Reformackie korzenie Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce*, s. 17; tenże, *Bracia Mniejsi na rzecz Polonii w Stanach Zjednoczonych*, s. 145.

²⁰ Brak bliższych szczegółów o życiu tegoż kapłana. Wiadomo tylko, że pochodził z zaboru rosyjskiego. W 1876 roku przybył do Brazylii, do stanu Sta Catarina i objął z ramienia proboszcza

który obowiązki duszpasterskie w tej wspólnotce pełnił do połowy maja 1878 roku. Niestety, przez następnych pięć miesięcy parafia nie miała własnego duszpasterza. W październiku tegoż roku objął ją ks. Jozafat Wałuń. Na skutek różnych nieporozumień i ten kapłan zdecydował się ją opuścić 1 września 1881 roku. Przez dwa miesiące mieszkał on prywatnie u Franciszka Bulmańskiego, jednego z parafian, gdzie zmarł 29 listopada 1881 roku²¹. W tym czasie zastępował go ks. Jan J. Zawistowski²². Od śmierci ks. Wałunia w parafii przez cały prawie rok nie było duszpasterza. Dopiero w listopadzie 1882 roku parafię objął kolejny proboszcz ks. Emanuel J. Słowikowski²³. W następnym roku wybudował on nową plebanię

z Joinville, Karola Boergershausena, opiekę duszpasterską nad Polakami w Sao Bento, gdzie zorganizował dla nich polską szkołę. Był tam pierwszym stałym duszpasterzem. Stamtąd wyjechał do Stanów Zjednoczonych i we wrześniu 1877 roku objął parafię w Stevens Point, Wis. J. Pitoń CM, *Księża polscy w Brazylii 1848-1984*, w: *Zmagania polonijne w Brazylii*, t. 4, *Owocująca przeszłość*, red. T. Dworecki SVD, Warszawa 1987, s. 35; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 50; Bolek, *Who's who in Polish America*, s. 81; *A Directory of Catholic Churches in Wisconsin*, Madison, Wisconsin 1942, s. 85.

²¹ Ksiądz Jozafat Wałuń w 1875 roku objął stację misyjną w Hull, którą przekształcił w parafię i w 1877 roku wybudował tam świątynię. W październiku 1878 roku objął parafię w Stevens Point. Tamże zmarł 29 listopada 1881 roku. Pochowany został na cmentarzu w Hull. Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 43, 50; *Kronika*, „Wiadomości Kościelne” Nr 38, Lwów, 20 listopada 1875, s. 374.

²² Około 1855 roku pełnił posługę duszpasterską w parafii św. Piotra i Pawła w Hamburgu N.Y., a w latach 1859-1866 w kościele w St. Francis, Wis. Zmarł w maju 1889 roku w Buffalo. Bolek, *Who's Who in Polish America*, s. 518; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 50, 55; t. XIII, s. 5.

²³ Jan Słowik (Słowikowski), imię zakonne Emanuel. Urodził się 16 maja 1823 roku w Starym Sączu. Do kapucynów prowincji polskiej wstąpił 18 sierpnia 1842 roku w Lubartowie. Po ukończeniu studium domesticum 26 grudnia 1849 roku przyjął święcenia kapłańskie i podjął posługę duszpasterską. Po krótkim okresie pracy w Krakowie znalazł się w Paryżu, a następnie w Rzymie w 1851 roku, gdzie podjął dwuletnie studia misjologiczne w kapucyńskim Kolegium Misyjnym św. Fidelisa z Sigmaringen. Od 17 grudnia 1853 roku rozpoczął pracę misyjną w Indiach Wschodnich, najpierw duszpasterzował w Patnie, później Bombaju (1854). Stąd został przeniesiony do Bhagalpuru, gdzie pracował 3 lata. Krótko zatrzymał się w Kalkucie i następnego roku powrócił do rodzimej prowincji, i w 1858 roku podjął posługę w Łądzie. W 1860 roku zbiegł do Krakowa, nie otrzymał tam jednak paszportu na stały pobyt; udał się do Francji, gdzie przeszedł w szeregi kleru diecezjalnego w diecezji paryskiej i podjął posługę duszpasterską w paryskiej parafii Notre Dame de la Garde. Później wyjechał do Stanów Zjednoczonych. W 1886 roku był wikariuszem w parafii pw. św. Stanisława Kostki w Chicago. W 1888 roku był proboszczem parafii św. Antoniego w Toledo, a w 1889 roku w Berea, Ohio. Po powrocie do starego kraju został kapelanem sióstr miłosierdzia w Nowosiółce k. Lwowa, gdzie zmarł w kwietniu 1895 roku. Por. J.L. Gadacz, *Słownik polskich kapucynów*, t. II, Ł-Z, Wrocław 1986, s. 291-292; *Drobne echa. Toledo, O.*, „Wiarus” Nr 17, 26 kwietnia 1888, s. 7; *Sprawy katolickie*, „Ameryka” Toledo, Ohio, Nr 4, 12 października 1889, s. 2; *Wiadomości kościelne*, „Głos Narodu” Nr 98, 28 kwietnia 1895, s. 7; J. Duchniewski OFMCap, *Udział polskich kapucynów w ewangelizacji Indii*, „Roczniki Teologiczne”, 46 (1999) z. 4, s. 38-39; J. Kuzicki, *Nieś wiarę i nadzieję na obcej ziemi. Polskie duchowieństwo katolickie w życiu religijnym i polityczno-społecznym Wielkiej Emigracji we Francji (1831-1863)*, Rzeszów 2014, s. 769; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 50-52; Jabłońska-Deptuła, Gawrysiakowa, *Materiały do zaangażowania patriotycznego zakonów męskich w Królestwie Polskim*, s. 146-147.

i ostatecznie sformalizował „inkorporację” polskiej parafii zgodnie z prawem obowiązującym w stanie Wisconsin. Swoją misję zakończył on 23 maja 1884 roku. Po nim parafię w Stevens Point objął jako proboszcz ks. Antoni Lex²⁴. Ten duszpasterz odrestaurował drewnianą świątynię i w 1887 roku zakupił od miasta razem z 4 lotami ziemi za 1000 \$ szkołę publiczną i zaadaptował ją na szkołę parafialną. Prowadzenie szkoły powierzył polskim siostron Notre Dame z Milwaukee, Wis.²⁵ Kiedy we wrześniu 1888 roku parafię opuścił dotychczasowy proboszcz, biskup starał się ją przekazać przybyłym ze starego kraju franciszkanom²⁶. Niestety, podejmujący posługę duszpasterską w parafii św. Piotra duszpasterze mieli niewystarczające środki do utrzymania zarówno dla siebie, jak i podejmowanych w ramach parafii wyzwań duszpasterskich, na co wskazywała tak częsta ich dotychczasowa rotacja. Ostatecznie, 13 listopada 1888 roku miejsce ks. Antoniego na urzędzie proboszcza zajął ks. Władysław Grabowski²⁷. Wypełniając powierzona mu misję

²⁴ Antoni Lex gimnazjum ukończył w Głubczycach na Śląsku. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Innsbrucku, Krakowie i Wrocławiu, gdzie też przeszedł jednoroczną służbę wojskową. Świecenia kapłańskie przyjął w Monachium. W maju 1884 roku został proboszczem parafii polskiej w Stevens Point. Cztery lata później, w listopadzie 1888 roku objął parafię św. Wojciecha w Detroit. W 1891 roku był proboszczem parafii św. Wojciecha w Buffalo, a od lipca 1892 roku objął parafię w Dunkirk. W 1906 roku był rektorem kościoła św. Kazimierza w Milwaukee, Wis., a w 1908 roku proboszczem parafii św. Wincentego tamże. W 1923 roku był kapłanem siostr felicjanek w Milwaukee, Wis. *Wiadomości o polskich kapłanach*, „Wiarus” Nr 17, 3 czerwca 1886, s. 8; *Wiadomości o polskich kapłanach*, „Wiarus” Nr 19, 17 czerwca 1886, s. 1; *Z Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 50, 13 grudnia 1888, s. 5; *Drobne wiadomości*, „Ameryka w Toledo i Kuryer Clevelandski” Toledo i Cleveland, Ohio Nr 54, 6 lipca 1892, s. 1; *Zmiany parafialne w Buffalo*, „Telegraf” Nr 27, 1 lipca 1892, s. 3; *Z Milwaukee, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 158, 12 lipca 1906, s. 4; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 52; Bolek, *Who's who in Polish America*, s. 266.

²⁵ *Z okolicy Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 22, 31 maja 1888, s. 5.

²⁶ H. Schnaider OFM, *Dwudziestopięcioletni Jubileusz Komisarjatu Pułaskiego w Wisconsinie*, „Wiarus” 14 sierpnia 1913, s. 2: „Ponieważ w Pułaskim żadnego nie było utrzymania, więc X. Biskup ofiarował O. Hieronimowi polską parafię św. Piotra w Stevens Point, którą X. Lex opuścił, atoli O. Hieronim, wiedząc, że O. Erazm nie mógłby być sam w Pułaskim dać sobie rady i zniechęcony byłby wszystko porzucił, stanowczo odmówił przyjęcia Stevens Pointu, a natomiast rzucił się na dawanie Misyi”.

²⁷ Władysław Grabowski urodził się w 1844 roku. Po przyjęciu święceń kapłańskich był wikariuszem w Krzeszowicach. W 1878 roku udał się do Brazylii, gdzie podjął posługę duszpasterską w koloniach polskich: Abranches, Santa Candida i Lamenha. 25 maja 1880 roku gościł w Santa Candida i Abranches cesarza Brazylii Piotra II. 17 czerwca 1881 roku przybył do Stanów Zjednoczonych i podjął posługę duszpasterską w Polonii, skąd dojeżdżając, 15 marca 1886 roku zorganizował dla Polaków parafię św. Władysława w Pike Lake. Następnie w listopadzie 1888 roku objął parafię w Stevens Point, gdzie w 1890 roku wybudował dom dla sióstr i rozbudował kościół. 25 stycznia 1891 roku objął parafię w La Salle, gdzie wybudował kościół św. Jacka. Parafię opuścił na początku lipca 1894 roku i został skierowany do Winony. 15 kwietnia 1895 roku podjął posługę duszpasterską jako proboszcz w parafii św. Kazimierza w Town Hull, Wis. Tamże zmarł 24 lutego 1896 roku. Pochowany został w Polonii. J. Szymański, *Polskie parafie w Winonie i ich duszpasterze na łamach „Dziennika Chicagoskiego” w latach 1890-1920*, *Polish Catholic parishes in Winona and their clergy as presented by the Daily „Dziennik Chicagoski” (1890-1920)*, w: *Emigracja kaszubska w Stanach Zjednoczonych. Historia i dziedzictwo. Kashubian emigration in the United*

duszpasterską, w 1890 roku wybudował on dom dla sióstr i rozbudował dotychczasową świątynię. Z kolei 25 stycznia 1891 roku jego miejsce zajął ks. Zygmunt Woźny²⁸, dotychczasowy proboszcz w La Salle, Ill.²⁹ W czasie pełnienia przezeń posługi duszpasterskiej w tej parafii w 1893 roku został założony tygodnik polski „Rolnik”³⁰, z inicjatywy braci Worzałłów³¹. Duszpasterz ten dokonał też odnowienia wież kościelnych, wybudował nowy główny ołtarz i zakupił dla parafii nowy dzwon. 1 maja 1894 roku opuścił on Stevens Point i zamienił się urzędem z ks. Kwirynem Zielińskim³², który z Menasha, Wis., przybył do Stevens Point i pełnił posługę

States. History and heritage, red. D. Kalinowski, Słupsk-Wejherowo 2022, s. 165, 190; tenże, *Parafia św. Stanisława Kostki w Chicago i jej duszpasterze w latach 1867-1899 na łamach „Dziennika Chicagoskiego”*, „Scripta Historica”, 27 (2021) s. 21; Kruszką, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 36, 45, 52; t. VIII, s. 31; t. IX, s. 32; t. X, s. 75; t. XIII, s. 8; Pitoń CM, *Księża polscy w Brazylii 1848-1984*, s. 61-63; *Rok 1896 w życiu amerykańskiej Polonii*, „Dziennik Chicagowski” Nr 1, 2 stycznia 1897, s. 4; A. Białas, *Kościół i parafia św. Jacka w La Salle, Ills.*, „Dziennik Chicagowski” Nr 245, 20 października 1905, s. 2; *Z polskiej parafii Św. Piotra w Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagowski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; *Polskie parafie w powiecie Portage, Wis.*, „Dziennik Chicagowski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

²⁸ Zygmunt Woźny urodził się 16 sierpnia 1861 roku. Studia filozoficzne podjął w 1881 roku w Krakowie i Wiedniu, a teologię w Louvain. Świecenia kapłańskie przyjął w 1885 roku. Obowiązki duszpasterskie objął w Kansas, później w Leavenworth. Od 12 sierpnia 1886 roku do 15 stycznia 1891 roku był proboszczem w La Salle, skąd przeszedł 25 stycznia 1891 roku do Stevens Point. 1 maja 1894 roku objął parafię w Menasha. Od 23 grudnia 1896 roku pracował w parafii św. Michała w Berlinie. We wrześniu 1899 roku objął parafię św. Jana w Princeton, zaś od 1909 roku był proboszczem parafii św. Michała w Beaver Dam. W maju 1911 roku został przeniesiony do parafii Przenajświętszej Rodziny w Cudahy. Od 14 marca 1913 roku do 30 maja 1922 roku był proboszczem parafii św. Stanisława w Berlinie, gdzie od tegoż roku pozostał tam emerytem. Zmarł 4 czerwca 1937 roku. *Z niw polskich w Ameryce. Princeton, Wis.*, „Wiarus” Nr 52, 23 grudnia 1896, s. 4; *Z niw polskich w Ameryce. Princeton, Wis.*, „Wiarus” Nr 39, 28 września 1899, s. 1; *Kronika Parafii Polskiej św. Jacka w La Salle*, „Dziennik Chicagowski” Nr 171, 12 sierpnia 1912, s. 12; Bolek, *Who's Who in Polish America*, s. 505; Kruszką, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 52, 82; *Wiadomości diecezjalne*, „Wiadomości Kościelne” Lwów, Nr 23, 12 listopada 1881, s. 190.

²⁹ *Parafie polskie w Ameryce*, „Ruch Społeczny” Kraków, Nr 23, 1 grudnia 1898, s. 414.

³⁰ *Polska drukarnia w Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagowski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 5.

³¹ *Wiarusi polscy w Stanie Wisconsin*, „Dziennik Chicagowski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4: „Z gazety dowiaduje się o wszystkim, co słyszeć na świecie; gazeta, informuje go także o sprawach miejscowych. Każde wesele, każde narodziny, każdy pogrzeb, każda zabawa lub przedstawienie, każdy odjazd lub przyjazd gościa, każda ważniejsza sprawa handlowa, postawienie każdego niemal budynku, każdy wreszcie polski proces sądowy, choć najmniejszy – znajduje swój oddźwięk w polskiej gazecie. Tą gazetą jest „Rolnik” – pismo tygodniowe wydawane przez Braci Worzałłów, którzy od niedawnego czasu wydają także drugi tygodnik p.t. «Gwiazda Polarna», pismo o 16-tu stronicach, bogato ilustrowane”.

³² Kwiryn Zieliński urodził się 3 czerwca 1844 roku w Grabienicach k. Konina. Do zakonu bernardynów wstąpił w 1861 roku. Studia klasyczne (retoryki) ukończył u bernardynów w Skępem k. Płocka, następnie naukę kontynuował w Przasnyszu. W 1864 roku, po zamknięciu klasztoru przez władze carskie, wyjechał za granicę. Przebywał najpierw w Paryżu rok, potem na Korsyce, w Olecie i Ajaccio, gdzie kontynuował przygotowanie do kapłaństwa – 4 lata (filozofii i teologii). 24 czerwca 1867 roku w Ajaccio przyjął święcenia kapłańskie. Następnie w Rzymie, w kolegium

duszpasterską w tej parafii do 15 listopada 1896 roku. Ten duszpasterz podjął się wymiany dachu na kościele, w samym kościele rozbudował chór (z miejscami dla 26 chórzystów), przebudował plebanię. Poza tym z ofiar złożonych przez Bractwa Niewiast Różańcowych powiększył cmentarz i podzielił go na loty.

Niestety, podczas sprawowania przez niego urzędu proboszczowskiego dotąd odpowiedzialne za prowadzenie szkoły parafialnej siostry Notre Dame wycofały się z tej misji i przez cały następny rok za prowadzenie szkoły odpowiedzialne były nauczycielki świeckie – Marta Michalska i Waleria Łukaszewicz. Od września 1896 roku prowadzenia szkoły parafialnej podjęły się siostry franciszkanki z klasztoru św. Józefa w Milwaukee, Wis.³³ Nauczaniem 350 dzieci zajmowało się 5 siostr szkolnych św. Józefa³⁴.

18 października 1896 roku, w niedzielę po niesporach spłonął w pożarze budynek kościoła i plebanii. Tragedia ta doprowadziła do czasowego wyjazdu proboszcza, który przygnębiony tym zdarzeniem, opuścił Stevens Point. W tym czasie w jego zastępstwie do hali szkolnej przez miesiąc dojeżdżał z posługą duszpasterską ks. Nikodem Kolasiński³⁵ z Hull. W tej trudnej dla społeczności polskiej sytuacji 23 grudnia 1896 roku parafię św. Piotra w Stevens Point objął³⁶

św. Bartłomieja na Wyspie Tyberyjskiej, uzupełniał studia teologiczne. Stamtąd po roku pojechał do Paryża, gdzie podczas oblężenia Paryża przez Prusaków jako kapłan służył posługą duszpasterską (1868-1869). Potem pracował w Belgii, w nuncjaturze przez pół roku, zaś kolejne pół roku jako kapelan sióstr w Antwerpii. Od października 1879 roku był rezydentem przy katedrze w Monachium, do listopada 1882 roku. Nie mogąc powrócić do kraju, na zaproszenie ks. Jacka Gulskiego przybył do Ameryki, gdzie przez 9 miesięcy był wikariuszem przy kościele św. Stanisława w Milwaukee, a 4 lipca 1883 roku objął parafię w Beaver Dam, Wis. W kwietniu 1887 roku podjął obowiązki duszpasterskie w Princeton. Skąd w październiku 1891 roku udał się do Detroit, gdzie przez 6 miesięcy był rezydentem w parafii kierowanej przez ks. Gutowskiego. W maju 1892 roku podjął posługę w Menasha, skąd dwa lata później przeniósł się do Stevens Point, Wis., gdzie został proboszczem. 18 listopada 1896 roku, po pięciomiesięcznej chorobie, przybył do Princeton, gdzie od marca 1897 roku do 27 września 1899 roku pełnił posługę kapłańską. Następnie podjął pracę duszpasterską w parafii św. Jacka w Antigo, gdzie zmarł 22 marca 1907 roku. *Z niw polskich w Ameryce. Princeton, Wis.*, „Wiarus” Nr 39, 28 września 1899, s. 1; *Ś. p. ks. K. Zieliński*, „Dziennik Chicagoski” Nr 72, 26 marca 1907, s. 6; *Antigo, Wis.*, „Wiarus” Nr 14, 4 kwietnia 1907, s. 1; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 52-53, 82.

³³ Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. II, s. 109.

³⁴ Tamże, t. VII, s. 55.

³⁵ Nikodem Kolasiński urodził się 14 września 1846 roku w Galicji. Święcenia kapłańskie przyjął 18 września 1875 roku we Włoszech. W 1889 roku przybył do Ameryki i podjął posługę duszpasterską jako proboszcz w Berea, Ohio. Dwa lata później, w marcu 1891 roku został proboszczem parafii św. Antoniego w Toledo, gdzie podjął się budowy kościoła, od lipca 1893 roku był proboszczem polsko-niemieckiej parafii w Amhast, Wis., następnie te same obowiązki podjął w Poland, skąd w lipcu 1901 roku przybył do parafii św. Michała w Wausau, Wis. Zmarł tamże 16 marca 1903 roku. *Polacy w Ameryce*, „Dziennik Chicagoski” Nr 165, 18 lipca 1893, s. 1; *Toledo i okolice*, „Ameryka Echo” Toledo, Ohio, Nr 28, 15 lipca 1903, s. 5; *Ś. p. ks. Nikodem Kolasiński*, „Dziennik Chicagoski” Nr 67, 20 marca 1903, s. 2; *Ś. p. ks. Nikodem Kolasiński*, „Ameryka Echo” Toledo, Ohio, Nr 13, 28 marca 1903, s. 8; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 54, 57, 98, 102.

³⁶ *Polacy w Ameryce*, „Ameryka” Toledo Ohio, Nr 52, 26 grudnia 1896, s. 4.

ks. Łukasz Peściński³⁷, dotychczasowy proboszcz w Menasha³⁸. Na dobry początek podjętej pracy duszpasterskiej w parafii nowy proboszcz otrzymał od parafianina Andrzeja Króla zamieszkałego w miasteczku nowy dzwon, który z ramą ważył ok. 1700 funtów³⁹. Po raz pierwszy nowy dzwon wybrzmiał w pierwszy dzień Bożego Narodzenia 1896 roku⁴⁰. Ów dar był dla polskiej społeczności parafialnej symbolem stabilizowania się wzajemnych oczekiwań duszpasterza i wiernych. Nowy proboszcz z chwilą objęcia parafii niezwłocznie przystąpił do organizowania budowy nowej świątyni. Jej projekt opracował architekt z Milwaukee – Bernard Kołpacki, zaś jego realizacji podjął się Józef Hutter z Fond du Lac. W tym celu 1 czerwca 1897 roku ks. Peściński w imieniu parafii podpisał stosowną umowę zobowiązującą strony do jej realizacji za sumę 15 150 \$⁴¹. Kilka tygodni później o kolejnym kroku zmierzającym do urzeczywistnienia podjętych przez proboszcza działań pisał na swoich łamach „Dziennik Chicagoski”:

W Niedzielę, 11 lipca odbyło się w Stevens Point poświęcenie kamienia węgielnego pod polski kościół św. Piotra. Ceremonii tej dopełnił generalny wikary ks. Fox z Green Bay. Obecni byli: miejscowy proboszcz, ks. Peściński, ks. Jachimiał z Mill Creek, ks. Kasperski z Pilot Knob, ks. Starostzik i ks. Rice ze Stevens Point i ks. Bourgmayer z Custer. W kamień węgielny wmurowano też dokument w języku łacińskim, polskim i angielskim, opisujący ceremonie poświęcenia kamienia z wymienieniem obecnych przytem księży,

³⁷ Łukasz Peściński urodził się 10 października 1859 roku w Bieżuniu k. Płocka. Syn Stanisława i Rozalii. Do Ameryki przybył na początku 1870 roku. Pierwsze nauki pobierał w zakładzie św. Emiliana w St. Francis, Wis., prowadzonym przez siostry św. Franciszka. W 1874 roku wstąpił do seminarium duchownego w St. Francis. Po ukończeniu studiów, 24 czerwca 1884 roku, przyjął święcenia kapłańskie z rąk abpa Heisa w St. Francis. Posługę duszpasterską podjął w parafii niemiecko-angielskiej w Seymour, Wis., skąd dojeżdżał do stacji misyjnych w Black Creek, West Freedom, Hofa Park i Pułaski. Od 28 listopada 1886 roku do 15 kwietnia 1895 roku był proboszczem kościoła św. Kazimierza w Hull, Wis., gdzie wybudował szkołę i sprowadził do jej prowadzenia siostry franciszkanki z St. Francis. Z Hull dojeżdżał z posługą duszpasterską do Wausau, Wis., gdzie Polacy odłączyli się od Niemców, i wybudował dla nich kościół św. Michała Archanioła. 15 kwietnia 1896 roku objął parafię św. Jana Chrzciciela w Menasha, Wis., a 23 grudnia 1896 roku – parafię św. Piotra w Stevens Point, Wis. Od grudnia 1909 roku był proboszczem w Fancher. Zmarł w 1926 roku. *Srebrny jubileusz Wiel. ks. Ł. J. Peścińskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 150, 28 czerwca 1909, s. 6; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 47-56; Bolek, *Who's who in Polish America*, s. 342.

³⁸ *Kolejne zmiany w duszpasterstwie parafii świętego Piotra w Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

³⁹ Funt – jednostka masy wywodząca się od rzymskiej libry. Miara funta była różna na przestrzeni wieków w różnych państwach, zwykle wynosiła pomiędzy 0,4 a 0,5 kg. W 1878 roku zdefiniowano wzorzec funta jako odpowiadający ok. 0,453 592 338 kg. Od 1894 roku funt równy 0,453 592 427 kg przyjęto również w Stanach Zjednoczonych.

⁴⁰ *Nowy dzwon*, „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1897, s. 1: „Na jednej stronie napis: «Ofiarowany przez Andrzeja Króla parafii św. Piotra w Stevens Point» pod spodem napis łaciński «In honorem St. Andreae», na przeciwnej stronie dzwonu marka firmy. Po wybudowaniu kościoła dzwon przeniesie się do nowej wieży. Ustawieniem rusztowania i zawieszeniem dzwonu zajęli się pp. Jan Reszka i Józef Sobisz”.

⁴¹ *Odbudowanie kościoła*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

a także panującego obecnie Papieża, delegata papieskiego, biskupa dyccezyalnego, prezydenta Stanów Zjednoczonych, gubernatora stanu Wisconsin, mayora miasta, kościelnych: Michała Napiątek, Jana Biesik, Adama Musiał i Fr. Laseckiego. Dalej w tymże dokumencie wymieniono nazwiska członków komitetu budowy kościoła, do którego należą: Józef Gliński, Józef Napiątek, August Kostka i Antoni Kirszling, a także nazwisko architekta i superintendenta Bernarda Kołpackiego i budowniczego Józefa Hutter. Oprócz dokumentu tego złożono gazety miejscowe: Rolnik, Gazette, Journal i Post⁴².

Realizowane przez polską parafię przedsięwzięcie wymagało z jej strony znaczących środków finansowych. Rozumiejąc możliwości ich pozyskania na ten cel, zarząd parafii wyemitował akcje na sumę 6000 do 7000 \$, ubezpieczając je jednocześnie na nowo budowanej świątyni. Środki były niezbędne m.in. dla rozliczenia kosztów zamówionego stalowego sufitu. Przyznano wówczas, że: „Kompletne wewnętrzne ukończenie kościoła zabierze jeszcze jednak kilka tygodni czasu. Na święta Bożego Narodzenia kościół będzie kompletnie wykończony”⁴³. W rzeczywistości budowę kościoła wkrótce ukończono. Uroczystego poświęcenia nowej świątyni, przy licznych udziale kapłanów i wiernych dokonał bp Sebastian Messmer 19 grudnia 1897 roku. W przeddzień tej uroczystości dla parafii poświęcono dwa dzwony. Świątynia, wybudowana w stylu renesansowym, z imponująco wysoką wieżą, była cała murowana z cegły czerwonej z podpiwniczeniem kamiennym, 135 stóp⁴⁴ długa i 63 stopy szeroka. Nowe ławki do niej zobowiązał się wykonać za sumę 1000 \$ Feliks Kamrowski, miejscowy stolarz. Z kolei nowy wielki ołtarz ufundowało działające przy parafii Towarzystwo św. Piotra za 1 000 \$. Kamrowskiemu powierzono również wykonanie jednego z bocznych ołtarzy, a Towarzystwo Panien św. Róży z Limy ufundowało piękną statuę św. Róży. Łącznie wyposażenie całego kościoła z ołtarzami, ławkami i organami wyniosło 24 000 \$⁴⁵. Niemniej przy finalizowaniu prac wykończeniowych świątyni doszło do nieporozumień, co poróżniło wielu parafian, o czym poinformowano wiernych na łamach dziennika⁴⁶.

⁴² Poświęcenie kamienia węgielnego, „Dziennik Chicagoski” Nr 163, 19 lipca 1897, s. 2; *Polacy w Ameryce w roku 1897. (Dokończenie) Lipiec, Grudzień*, „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1898, s. 2.

⁴³ Kościół w Stevens Point, „Dziennik Chicagoski” Nr 264, 16 listopada 1897, s. 1: „Pojedyncze akcje wynosić będą \$25, procent w wysokości 5 od sta wypłacany będzie co pół roku. Cała suma ubezpieczoną zostanie na pierwszej hipotece kościoła, który, gdy zostanie kompletnie ukończony, kosztować będzie przeszło \$20,000. Ktoby chciał nabyć akcje może się po nie zgłosić do miejscowego proboszcza, Wiel. ks. Peścińskiego”.

⁴⁴ Stopa – jednostka miary nawiązująca do przeciętnej długości stopy ludzkiej. W różnych krajach miała ona różną długość. Zmieniała się także na przestrzeni wieków. Najczęściej przez stopę rozumie się stopę angielską = 30,480 cm, czyli 1 m = 3,280840 stopy.

⁴⁵ Odbudowanie kościoła, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; *Polacy w Ameryce w roku 1897. (Dokończenie) Lipiec, Grudzień*, „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1898, s. 2; Kruszk, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 54.

⁴⁶ Parafialne zaburzenia w Stevens Point, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1898, s. 2: „W polskiej parafii św. Piotra w Stevens Point znowu wybuchły zaburzenia. Tą rażącą przyczyną niezgody jest ołtarz, który bractwo Różańca świętego zakupiło do tutejszego kościoła. Ks. Peściński, proboszcz parafii, powiada, że bractwo Różańca św., składające się z tutejszych

Kolejnym poważnym wyzwaniem dla polskiej społeczności było zorganizowanie obchodów 25. rocznicy utworzenia parafii św. Piotra⁴⁷. Uroczystość poprzedziły ośmiodniowe misje przeprowadzone przez kapłanów: Józefa Ziembę, Jana Kosińskiego i Władysława Zapalę ze zgromadzenia księży zmartwychwstańców⁴⁸. W uroczystości, która miała miejsce w niedzielę 30 czerwca 1901 roku, m.in. udział wzięli: bp S. Messmer, wikariusz generalny diecezji ks. J. Fox oraz kapłani z okolicznych parafii. W tym dniu biskup udzielił wiernym sakramentu bierzmowania. Na tę okoliczność proboszcz parafii wydał stosowną broszurkę o jej dziejach⁴⁹.

Na tle przeżywanego jubileuszu 25-lecia parafii miał miejsce poważny kryzys powołaniowy⁵⁰. Polskie dziewczęta pochodzące z Stevens Point i okolicy, realizując swoje życiowe powołanie, aby zostać nauczycielkami w polskich szkołach parafialnych w Ameryce, najczęściej wstępowały wówczas do niemieckiego zgromadzenia zakonnego w Milwaukee, które w swej konstytucji *Constitution of School Sisters of the Third Order of St. Francis of Assisi, in the Motherhouse of Milwaukee, Wis., 1899* miało zapisane nauczanie.

Pod koniec XIX wieku pojawił się jednak problem, ponieważ niemieckie przełożone zakonne usunęły z zajęć prowadzonych w tych klasztorach wykłady z języka polskiego. Priorytetem dla sióstr niemieckich stała się opieka nad osobami chorymi w szpitalach. Tym samym – jak zauważył ks. Wacław Kruszka –

parafianek jeszcze z początku lata postanowiło sprawić do kościoła boczny ołtarz. Na propozycję tę ks. Peściński, jako prezydent bractwa i proboszcz miejscowy zgodził się i polecił wybrać komitet z pięciu kobiet należących do bractwa, które wraz z nim miały się sprawą tą zająć. Powiada dalej, że wprowadzić było wyrobionych kilka rysunków na ołtarz ten i że w końcu polecił p. Bukoltowi przedstawić rysunki a także podać cenę, za jaką ołtarz mógłby być przez niego zrobiony, p. Bukolt rysunków jednak nie przedstawił i kontraktu z upoważnionym komitetem nie zawarł. Tymczasem trzy panie z komitetu i pewna inna pani zawarły kontrakt z p. Bukoltem i zamówiły ołtarz za \$300. Kontraktu tego ks. Peściński nie uznaje za prawny i zawiadomił o tem fabrykanta. Pomimo to ołtarz zrobiono i dostawiono go do kościoła. Bractwo Różańcowe zebrało na ołtarz \$100, pozostaje więc dług \$200. Aby załatwić sprawę tę ks. Peściński po poprzednim porozumieniu się z biskupem, zażądał od Bractwa, aby zebrane \$100 złożono w jego ręce lub na ręce kościelnych i wtedy parafia resztę długu przyjmie na siebie. Propozycji tej bractwo Różańcowe nie przyjęło jednak i działało dalej podług swej woli. Wskutek uporu tego zarząd kościelny ołtarz z kościoła usunął. Nieporozumienia te doprowadziły do zaburzeń, w zaprzeszłą Niedzielę bowiem pp. Antoni Gilka, Jan Bronk, Adam Kula, C. Herman i Michał Stankowski weszli po niesporach do rezydencji ks. proboszcza i domagali się aby ołtarz przyjęto na powrót do kościoła. Zachowanie się ich było tak wyzywające, że ks. Peściński uznał za najstosowniejsze opuścić mieszkanie. Na drugi dzień urzędnicy kościelni wyjęli na wymienionych wyżej warianty obwiniając ich o napad i groźby. Proces ciągnął się przed sędzią Parkiem przez cały dzień. O godzinie 9tej wieczorem sędzia wydał wyrok stawiając A. Gilkę i J. Bronka pod kaucją po \$500 każdego na przeciąg 6 miesięcy, przyczem skazał ich na kosztą sądowe w sumie \$39.50⁵¹.

⁴⁷ *Ze Stevens Point, Wis. i okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 94, 13 kwietnia 1901, s. 4; Kruszka, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 55.

⁴⁸ *Wjazd na misję*, „Dziennik Chicagoski” Nr 146, 22 czerwca 1901, s. 4.

⁴⁹ Zob. przyp. 3.

⁵⁰ Brożek, *Polonia amerykańska 1854-1939*, s. 149.

Siostry polskie stawały się „szpitalnymi siostrami”, czyli dozorczyniami chorych Żydów, protestantów itp. po szpitalach. (...) W roku 1900 sześć polskich dziewcząt ze Stevens Point, Wis., wstąpiło do rzeczonego klasztoru. Te jednak, spostrzegłszy, że im nie tylko nauczycielkami, ale nawet Polkami pozostać nie będzie wolno, opuściły niebawem ten klasztor i powróciły do Stevens Point do rodziców⁵¹.

Reakcja na to zdarzenie ze strony jednego z ojców tych dziewcząt wpłynęła na decyzję przełożonej klasztoru (s. Alfonsy) o wycofaniu sióstr z prowadzenia szkoły w Stevens Point od następnego roku szkolnego, o czym poinformowała ona proboszcza 25 lutego 1901 roku, zaznaczając przy tym, aby w przyszłości nie przysyłać jej do klasztoru żadnych polskich kandydatek z polskiej parafii. W związku z zaistniałą sytuacją 17 kwietnia 1901 roku ks. Peściński przedstawił sprawę wikariuszowi generalnemu diecezji w Green Bay, Wis., a 23 kwietnia bp. Messmerowi, który zaproponował obecnym na spotkaniu kapłanom (oprócz proboszcza byli ks. Małkowski z Menasha, ks. Manel OFM z Pułaski i ks. Wiśniewski OFM) odłączenie się i utworzenie własnego zgromadzenia przez polskie siostry. Ksiądz Peściński 20 czerwca powiadomił o tym matkę przełożoną w Milwaukee: „jesteśmy gotowi założyć Polskie Zgromadzenie Sióstr Szkolnych tego 1 lipca”⁵². Powyższa deklaracja urzeczywistniła się ostatecznie zgodnie z zapowiedzią. 1 lipca 1901 roku zorganizowało się nowe polskie zgromadzenie zakonne „Polskich Sióstr Szkolnych św. Józefa”, z domem macierzystym mającym być wybudowanym w Stevens Point, Wis. Za zgodą bp. Messmera matką przełożoną została s. Felicja, a tymczasowym kapłanem ks. Łukasz Peściński. Inicjatorem zachodzących zmian, jak relacjonował dziennik, był

(...) ks. Ł. J. Peściński, proboszcz kościoła św. Piotra, który uzyskał poparcie ze strony biskupa Messmera i polskiego duchowieństwa w diecezji greenbayskiej. Czterdzieści kandydatek dało się już zapisać na listę i wstąpią do zakonu, jak tylko kardynał Martinelli nadeśle swe pozwolenie i zatwierdzenie. Nowy klasztor ma stanąć na trzydziesto pięcioakrowym gruncie przy ulicy Prenice, o pół mili od Main. Budynki klasztorne będą pobudowane z cegły, kosztem \$30,000. Praca nad budową ma się rozpocząć na początku roku 1902. (...) Gmachy będą o tyle obszerne, że będzie można w nich wygodnie pomieścić 200 Sióstr i nowicjuszek, oprócz studentek w akademii dla panien, która ma być utrzymywana przy klasztorze. Nauka ma być udzielana w języku polskim i angielskim. Zakonnice z tego klasztoru będą się trudniły uczeniem dzieci w wszystkich polsko katolickich parafiach w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie⁵³.

Dla podjętych decyzji na poziomie parafii i diecezji zabiegano o aprobatę w Rzymie. W tym celu ponad 50 polskich duszpasterzy podpisało się pod petycją w tej sprawie. We wrześniu 1901 roku same siostry wysłały memoriał do prefekta Kongregacji Rozkrzewiania Wiary kard. Mieczysława Ledóchowskiego. Wysła-

⁵¹ Cyt. za: Kruska, *Historia polska w Ameryce*, t. II, s. 130.

⁵² Tamże, s. 131-132.

⁵³ *Polski zakon w Stevens Point, Wis. Do „Dziennika Milwaukeego” piszą ze Stevenspoint, Wis., „Dziennik Chicagoski”* Nr 164, 15 lipca 1901, s. 2; *Korespondeneye „Ameryki”, „Ameryka”* Toledo Ohio, Nr 52, 27 lipca 1901, s. 5.

ne przez proboszcza pisma poparł bp Messmer w oddzielnym piśmie. 15 lutego 1902 roku w odpowiedzi na powyższe prośby Rzym upoważnił delegata Sebastiana Martinello do załatwienia tej sprawy. W rzeczywistości, dzięki staraniom ks. Peścińskiego, polskie siostry z niemieckiego Zgromadzenia Sióstr św. Franciszka z Asyżu z Milwaukee otrzymały od władzy kościelnej pozwolenie na założenie osobnego zgromadzenia polskiego tej samej reguły pod wezwaniem św. Józefa⁵⁴.

Celem usankcjonowania podjętych działań i zobowiązań, w imieniu sióstr, księży: Peściński, Grenbowski i Matuszewski oraz siostry: Felicja i Chrysanta w styczniu 1902 roku u sekretarza stanu w Madison złożyli dokumenty inkorporacyjne w sprawie budowy nowego polskiego klasztoru pw. św. Józefa⁵⁵. Powyższą decyzję zaaprobowano na zebraniu księży i sióstr, które miało miejsce 22 stycznia na plebanii polskiej parafii w tym mieście. Postanowiono bezzwłocznie przystąpić do budowy klasztoru św. Józefa, szacując koszty jego budowy na 30 000 \$. Należy podkreślić, że swoje poparcie na ten cel przyrzekli „prawie wszyscy księża polscy w Stanach Zjednoczonych”. Niemniej na rozpoczęcie prac budowlanych zobligowano proboszcza do zaciągnięcia pożyczki na sumę do 20 000 \$⁵⁶. W połowie marca 1902 roku plac pod budowę „akademii” był przygotowany, kamienie pod fundament i cegła zwiezione⁵⁷.

Kardynał Martinelli w imieniu ojca św. zatwierdził nowe zgromadzenie sióstr polskich. Jak uzasadniono, odtąd

Siostry-Polki, którym w niemieckich zakonach zabraniają mówić po polsku, będą mogły przenieść się do swoich rodaczek Józefitek do Stevens Point. Dziewice zaś polskie, któreby w sobie znalazły powołanie do życia zakonnego, będą mogły się zgłosić do domu macierzystego w Stevens Point⁵⁸.

20 maja 1902 roku bp Messmer, w otoczeniu duchowieństwa i wiernych, poświęcił kamień węgielny pod nowy gmach sióstr szkolnych św. Józefa⁵⁹. Odtąd prace budowlane nabrały tempa. Już pod koniec października redakcja dziennika informowała swoich czytelników:

Zewnętrzne roboty przy budowie klasztoru i akademii św. Józefa są już prawie ukończone, do wykończenia pozostają tylko okna i drzwi. Ogromny ten gmach przedstawia się nadzwyczaj wspaniale (...). W środku gmachu wiele jeszcze pozostaje do wykończenia. (...) Ks. Peściński spodziewa się, że pierwsze piętra będą gotowe do zamieszkania w marcu lub kwietniu roku przyszłego. Sutereny i pierwsze dwa piętra, które do wiosny wykończone zostaną składać się będą z 39 pokoi, oprócz kaplicy, zakrystyi, korytarzy itp. 13 pokoi będzie

⁵⁴ *Srebrny jubileusz Wiel. ks. Ł. J. Peścińskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 150, 28 czerwca 1909, s. 6.

⁵⁵ *Polacy w Ameryce. Ze Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 16, 20 stycznia 1902, s. 2.

⁵⁶ *Drobne echa. Stevens Point*, „Wiarus” Nr 5, 30 stycznia 1902, s. 4.

⁵⁷ *Z osad polskich. Stevens Point, Wis.*, „Ameryka” Toledo, Ohio, Nr 13, 29 marca 1902, s. 4.

⁵⁸ *Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 21, 22 maja 1902, s. 1.

⁵⁹ *Ze Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 134, 9 czerwca 1903, s. 4.

w suterenach, 15 na pierwszym piętrze i 11 na drugim. Ks. Peściński spodziewa się, że akademia otwartą zostanie we wrześniu roku przyszłego⁶⁰.

Poświęcenie klasztoru polskich sióstr w Stevens Point, Wis., miało miejsce 30 czerwca 1903 roku z udziałem bp. Sebastiana Messmera z Green Bay, bp. Jamesa Schwebacha z La Crosse, Wis., przeszło 40 kapłanów oraz przy

(...) współudziale licznego zastępu wiernych, nie tylko z okolicy ale i dalszych miast jak n. p. z Milwaukee. W procesji wzięło udział około 2,000 osób, pomiędzy tymi około 400 dzieci w bieli ubranych. Ceremonia poświęcenia odbyła się o godzinie 10 przed południem. Towarzystwa i Bractwa parafialne w swoich oznakach i regaliach z chorągwiami na czele wyruszyły z kościoła św. Piotra do klasztoru Sióstr św. Józefa, ustawiły się rzędami w około klasztoru i stały tam aż do poświęcenia klasztoru (...). Nowy budynek klasztorny jest pięć pięter wysoki i kosztuje przeszło \$50,000. Zbudowany według najnowszych ulepszeń. Klasztor św. Józefa jest „głównym” klasztorem polskim. Obecnie mieszka tam 80 sióstr wraz z nowicjuszkami, a wkrótce liczba zostanie powiększoną nowym zastępem sióstr, które opuszczają niemieckie klasztory i tu przybędą. Przy klasztorze jest wzniesiona szkoła gdzie kandydatki się na nauczycielki kształcą⁶¹.

Budynki klasztorne zostały wybudowane na północnym krańcu miasta Stevens Point, Wis., na ziemi zakupionej od państwa Bulmańskich. Ostatecznie cały proces budowlany sfinalizowano „dla braku funduszy dopiero w tym roku [1909]. Zgromadzenie to liczy obecnie około 250 Sióstr”⁶². W 1915 roku przełożoną tegoż klasztoru i domu macierzystego polskich sióstr józefitek była s. M. Bolesława. Samo zaś zgromadzenie liczyło 270 sióstr, 69 nowicjuszek i 50 kandydatek⁶³. Swoją udział w budowie klasztoru i akademii mieli również mieszkańcy Chicago, którzy złożyli ofiary na ten cel na ręce ojca proboszcza – p. Stanisława Peścińskiego, za co podziękował im imiennie na łamach dziennika⁶⁴.

Od września 1903 roku czasowo (do grudnia) prace duszpasterskie proboszcza swoją posługą wspierał pochodzący z tej parafii ks. Władysław Stefaniak⁶⁵. W 1904 roku proboszcz sfinalizował w parafii wybudowanie nowej szkoły para-

⁶⁰ *Ze Stevens Point, Wis. i okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 252, 27 października 1902, s. 2.

⁶¹ *Poświęcenia klasztoru polskich Sióstr w Stevens Point, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 154, 2 lipca 1903, s. 2; *Z niw polskich w Ameryce. Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 28, 9 lipca 1903, s. 1.

⁶² *Srebrny jubileusz Wiel. ks. Ł. J. Peścińskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 150, 28 czerwca 1909, s. 6.

⁶³ *Polskie parafie w Diecezji*, „Dziennik Chicagoski” Nr 225, 25 września 1915, s. 8.

⁶⁴ Ł.J. Peściński, *Podziękowanie*, „Dziennik Chicagoski” Nr 57, 9 marca 1903, s. 4.

⁶⁵ Władysław Stefaniak urodził się w 1879 roku w Stevens Point. Uczęszczał do seminarium w Detroit, Alleghany, St. Paul i St. Francis. Świecenia kapłańskie przyjął w Green Bay 9 września 1903 roku. Tymczasowo został wikariuszem parafii św. Piotra w Stevens Point. W grudniu tegoż roku został proboszczem polskiej parafii w Pine Grove w powiecie Brown. Później został proboszczem w Junction City, a od 1908 roku w parafii św. Jacka w Antigo. *Z detroickiego seminarium*, „Dziennik Chicagoski” Nr 158, 10 lipca 1895, s. 1; *Ze Stevenspoint, Wis. i okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 214, 14 września 1903, s. 2; *Ze Stevenspoint, Wis. i okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 285, 7 grudnia 1903, s. 3.

fialnej, kosztem ok. 30 000 \$⁶⁶. Według rocznego sprawozdania złożonego przez proboszcza stan finansowy parafii na koniec 1904 roku wynosił 21 709,58 \$. Suma ta obejmowała 14 900 \$ pożyczonych na szkołę, 2376,92 \$ pozostałych z 1903 roku; wydatki wyniosły 17 879,53 \$. Na koncie parafii według stanu z 31 grudnia 1904 roku pozostało 3839,05 \$. Przy tej okazji proboszcz poinformował, że umowa na wybudowanie szkoły obejmowała sumę 16 050 \$, za ogrzewanie 2575 \$, za prace hydrauliczne 1139 \$ i za podłączenie gazu 166,50 \$⁶⁷. W nowo wybudowanej szkole parafialnej 8 siostr józefitek prowadziło nauczanie ponad 550 dzieci. W trzypiętrowym budynku szkolnym mieściła się obszerna sala, w której urządzane były regularnie przedstawienia⁶⁸.

Zwieńczeniem posługi duszpasterskiej dotychczasowego proboszcza w parafii św. Piotra były przeprowadzone przez księży zmartwychwstańców pod koniec października 1909 roku misje, którymi kierował abp Józef Weber. Podczas ich uroczystego zakończenia w procesji wzięły udział „(...) wszystkie Bractwa i Towarzystwa parafialne in gremio, z chorągwiami, odznakami etc. (...) udział wiernych był wprost tłumny! Do spowiedzi przystąpiła nieomal cała parafia, a z górą 2300 osób przystąpiło do Komunii św.”⁶⁹.

W listopadzie 1909 roku miała miejsce kolejna zmiana na stanowisku proboszcza parafii św. Piotra w Stevens Point. Dotychczasowego zastąpił ks. Stanisław A. Elbert⁷⁰ z parafii w Fancher, zaś ks. Peściński objął parafię po nim. Nowy proboszcz, tak jak poprzednicy, troszczył się o zapewnienie wiernym posługi duszpasterskiej i na bieżąco realizował wyzwania wynikające z ich potrzeb religijnych. W chwili objęcia parafii przez nowego duszpasterza ciążył na niej dług parafialny na sumę 19 000 \$⁷¹.

Z inicjatywy proboszcza 22 maja 1912 roku, mając na uwadze zachowanie tożsamości religijnej i narodowej, zorganizowano w parafii zjazd duchowieństwa polskiego z prowincji milwauckiej, podczas którego zebrani kapłani przyjęli następującą rezolucję:

Uznając niezbędną potrzebę polsko-katolickich szkół parafialnych dla podtrzymania i Wiary św. i narodowości polskiej w przyszłych pokoleniach, pomni na

⁶⁶ *Srebrny jubileusz Wiel. ks. Ł. J. Peścińskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 150, 28 czerwca 1909, s. 6.

⁶⁷ *Ze Stevens Point, Wis. i okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 13, 16 stycznia 1905, s. 2.

⁶⁸ *Notatki ze Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4-5.

⁶⁹ *Ze Stevens Point, Wis. (Własna koresp. „Dzień. Chic.”)*, „Dziennik Chicagoski” Nr 273, 22 listopada 1909, s. 5.

⁷⁰ Stanisław A. Elbert urodził się 31 grudnia 1869 roku w Wielkim Księstwie Poznańskim. Do Ameryki przybył w 1883 roku i podjął studia filozoficzno-teologiczne w St. Charles College (Md.) i w seminarium w Baltimore (Md.). Święcenia kapłańskie przyjął z rąk kard. Jamesa Gibbonsa w 1896 roku. W 1902 roku był proboszczem w Plover, a od następnego roku w Wausau. Z kolei od 1904 roku pełnił posługę duszpasterską w Marinette, a później od 1908 roku w Fancher. W listopadzie 1909 roku został proboszczem w Stevens Point. *Kolejne zmiany w duszpasterstwie parafii świętego Piotra w Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4; Kruska, *Historia polska w Ameryce*, t. VII, s. 62-63.

⁷¹ *Notatki ze Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 5; *Diecezyja Green Bay, Wis. Polskie parafie dyecezyj*, „Dziennik Chicagoski” Nr 223, 25 września 1915, s. 7.

niektóre braki ujawniające się najjaskrawiej na farmach, wzywamy tak naszych współbraci kapłanów, jak też i lud nasz do szczerego zaopiekowania się szkołami, i do ustawicznego ich udoskonalania pod kierownictwem duchowieństwa naszego. Prosimy tych, do kogo to należy, o możliwie jak najrychlejsze postaranie się o prawdziwie pedagogicznie opracowane podręczniki szkolne⁷².

W samej parafii zaś, celem przeciwdziałania amerykanizacji szkoły, proboszcz powołał komitet obywatelski do nadzoru nad jej działalnością. W szkole uczyło się 635 uczniów⁷³.

Poza tym w ostatnią niedzielę września 1912 roku polska parafia św. Piotra w Stevens Point gościła bp. Josepha Foxa, który udzielił sakramentu bierzmowania przeszło 300 osobom. W uroczystości udział wzięły wszystkie towarzystwa i bractwa⁷⁴. Największym i najstarszym towarzystwem polskim w Stevens Point było Towarzystwo Bratniej Pomocy św. Piotra, które liczyło przeszło 300 członków, ponadto Bractwo św. Józefa miało 50 członków, Bractwo Niewiast Różańcowych – 350 członkiń i Bractwo Dziewic Różańcowych – 125. W parafii istniała także grupa Stowarzyszenia Polaków w Ameryce⁷⁵.

W 1916 roku najpierw proboszcz⁷⁶ w maju przekazał 10 \$, a później wspólnota parafialna⁷⁷, solidaryzując się z rodakami w Polsce, podarowała na rzecz głodujących wsparcie w kwocie 300 \$. Ksiądz Elbert angażował się praktycznie we wszystkie inicjatywy podejmowane w ramach polskiego Kościoła, tak w prowadzonej przez siebie parafii, jak i w najbliższej okolicy. Włączył się również w prowadzoną agitację „w celu werbowania młodzieńców do polskiej armii – oraz zebrania podatku narodowego”⁷⁸.

„Wszyscy parafianie” byli zadowoleni z pracy duszpasterskiej kolejnego proboszcza. Jego bowiem staraniem wybudowano przy kościele nową plebanię kosztem 6222 \$. Do parafii św. Piotra w Stevens Point należało wówczas 700 rodzin polskich z miasta i okolicznych farm, sięgających w obrębie 10 mil na południowy zachód i 7 mil w kierunku wschodnim. Własność parafii stanowiła ziemia znajdująca się przy 4. ave., od 1. ulicy do 2. ulicy, oraz przy Washington ave. i 1. ave., gdzie mieściła się szkoła parafialna⁷⁹. Wielokrotnie też społeczność polska w parafii organizowała grupie sierot polskich z Syberii, sprowadzonych do sierocińca w Polonii, Wis., różnorodną pomoc. Najczęściej przywożąc i goszcząc je u siebie⁸⁰.

Ten pobieżny przegląd działalności duszpasterskiej odtwarza proces formowania się kolonii polskiej w Stevens Point, Wis., od 1860 roku. Egzemplifikuje

⁷² *Ze zjazdu księży w Stevens Point*, „Wiarus” Nr 23, 6 czerwca 1912, s. 4.

⁷³ *Uwagi*, „Głos Polek”, Nr 22, 30 maja 1912, s. 8.

⁷⁴ *Ze Stevens Point, Wis. (Własna koresp. „Dzien. Chic.”)*, „Dziennik Chicagoski” Nr 236, 5 października 1912, s. 7.

⁷⁵ *Notatki ze Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4-5.

⁷⁶ *Z P.R.N.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 129, 3 czerwca 1916, s. 7.

⁷⁷ *Z P.R.N.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 213, 12 września 1916, s. 2.

⁷⁸ *North Creek, Wis.*, „Wiarus” Nr 26, 29 marca 1918, s. 4.

⁷⁹ *Notatki ze Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 5.

⁸⁰ *Polonja w Stevens Point, Wis. urozmaica chwile dziatwie w sierocińcu w Polonia, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 144, 21 czerwca 1921, s. 5.

rolę polskiej parafii etnicznej, jej duszpasterzy i wiernych w Stanach Zjednoczonych, gdzie więź polskich emigrantów z Kościołem poza ojczystym krajem kształtowała poczucie tożsamości religijnej i narodowej w oparciu o działalność szkoły parafialnej, zgromadzeń zakonnych, towarzystw religijnych, społecznych, towarzyskich i kulturalnych.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Katowicach-Panewnikach

Akta personalne, Antoni Wałuń, imię zakonne Jozafat, ur. 10.05.1824 r. w Słupnie, diecezja augustowska (sejneńska) (dane przekazane przez o. A. Sitnika OFM).

Opracowania

A Directory of Catholic Churches in Wisconsin, Madison, Wisconsin 1942.

Antigo, Wis., „Wiarus” Winona, Minn., Nr 14, 4 kwietnia 1907, s. 1.

Białas Adam, *Kościół i parafia św. Jacka w La Salle, Ills.*, „Dziennik Chicagoski” Chicago, Ill., Nr 245, 20 października 1905, s. 2.

Bolek Franciszek, *Who's who in Polish America: A biographical directory of Polish-American leaders and distinguished Poles resident in the Americas*, New York 1943.

Brożek Andrzej, *Polonia amerykańska 1854-1939*, Warszawa 1977.

Drobne echa. Maniste (Mich.), „Wiarus” Nr 16, 17 kwietnia 1902, s. 4.

Drobne echa. Stevens Point, „Wiarus” Nr 5, 30 stycznia 1902, s. 4.

Drobne echa. Stevens Point, Wis., „Wiarus” Nr 23, 6 czerwca 1901, s. 4.

Drobne echa. Toledo, O., „Wiarus” Nr 17, 26 kwietnia 1888, s. 7.

Drobne wiadomości, „Ameryka w Toledo i Kuryer Clevelandski” Toledo i Cleveland, Ohio, Nr 54, 6 lipca 1892, s. 1.

Duchniewski Jerzy OFMCap, *Udział polskich kapucynów w ewangelizacji Indii*, „Roczniki Teologiczne”, 46 (1999) z. 4, s. 33-40.

Dycezya Green Bay, Wis. Polskie parafie dycezyi, „Dziennik Chicagoski” Nr 257, 25 września 1915, s. 7.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, red. L. Grzebień SJ przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 1996.

Fundatorowie i Dobrodzieje kościoła św. Piotra w roku 1876, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

Gadacz Jan Ludwik, *Słownik polskich kapucynów*, t. II, Ł-Z, Wrocław 1986.

Habdank Dunikowski Emil, *Wśród Polonii w Ameryce*, Lwów 1893.

Jabłońska-Deptuła Ewa, Gawrysiakowa Janina, *Materiały do zaangażowania patriotycznego zakonów męskich w Królestwie Polskim w latach 1861-1864*, w: *Materiały do atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce*, t. II, cz. 1, Lublin 1976, s. 51-200.

Kolejne zmiany w duszpasterstwie parafii świętego Piotra w Stevens Point, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.

- Kolonia polska w Stevens Point, Wisconsin*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
- Korespondeneye „Ameryki”*, „Ameryka” Toledo Ohio, Nr 52, 27 lipca 1901, s. 5.
- Korespondeneye Wiarusa. Z Bay City (Mich.)*, „Wiarus” Nr 2, 11 stycznia 1900, s. 4.
- Kościół w Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 264, 16 listopada 1897, s. 1.
- Kronika*, „Wiadomości Kościelne” Nr 38, Lwów, 20 listopada 1875, s. 374.
- Kronika Parafii Polskiej św. Jacka w La Salle*, „Dziennik Chicagoski” Nr 171, 12 sierpnia 1912, s. 12.
- Krótkie wspomnienie założenia parafii Św. Stanisława Kostki w Bay City, Mich. i przebieg takowej do dziś*, „Wiarus” Nr 46, 13 listopada 1902, s. 5.
- Kruszka Wacław, *Historia polska w Ameryce. Początek, wzrost i rozwój dziejowy osad polskich w Północnej Ameryce (w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie)*, t. II, VII, VIII, IX, X, XIII, Milwaukee, Wis., 1905-1908.
- Kuzicki Jerzy, *Nieś wiarę i nadzieję na obcej ziemi. Polskie duchowieństwo katolickie w życiu religijnym i polityczno-społecznym Wielkiej Emigracji we Francji (1831-1863)*, Rzeszów 2014.
- Nir Roman, *Stulecie Polskiego Seminarium w Orchard Lake w Stanach Zjednoczonych 1885-1985*, Orchard Lake, Michigan 1987.
- North Creek, Wis.*, „Wiarus” Nr 26, 29 marca 1918, s. 4.
- Notatki ze Stevens Point*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4-5.
- Nowy dzwon*, „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1897, s. 1.
- Odbudowanie kościoła*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
- Parafialne zaburzenia w Stevens Point*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1898, s. 2.
- Parafie polskie w Ameryce*, „Ruch Społeczny” Kraków, Nr 23, 1 grudnia 1898.
- Peściński Łukasz J., *Podziękowanie*, „Dziennik Chicagoski” Nr 57, 9 marca 1903, s. 4.
- Pierwsze rodziny polskie w tej okolicy*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
- Pitoń Jan CM, *Księża polscy w Brazylii 1848-1984*, w: *Zmagania polonijne w Brazylii*, t. 4, *Owocująca przeszłość*, red. T. Dworecki SVD, Warszawa 1987, s. 7-185.
- Polacy w Ameryce*, „Ameryka” Toledo Ohio, Nr 52, 26 grudnia 1896, s. 4.
- Polacy w Ameryce*, „Dziennik Chicagoski” Nr 165, 18 lipca 1893, s. 1.
- Polacy w Ameryce w roku 1897. (Dokończenie) Lipiec, Grudzień*, „Dziennik Chicagoski” Nr 3, 5 stycznia 1898, s. 2.
- Polacy w Ameryce. Ze Stevens Point*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 16, 20 stycznia 1902, s. 2.
- Polonia w Stevens Point, Wis. urozmaica chwile dziatwie w sierocińcu w Polonia*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 144, 21 czerwca 1921, s. 5.
- Polska drukarnia w Stevens Point*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 5.
- Polski zakon w Stevens Point, Wis. Do „Dziennika Milwauckiego” piszą ze Stevenspoint*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 164, 15 lipca 1901, s. 2.
- Polskie parafie w Diecezji*, „Dziennik Chicagoski” Nr 225, 25 września 1915, s. 8.
- Polskie parafie w powiecie Portage*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
- Pomnik dla polskiego misjonarza*, „Dziennik Chicagoski” Nr 269, 16 listopada 1899, s. 2.
- Poświęcenia klasztoru polskich Sióstr w Stevens Point*, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 154, 2 lipca 1903, s. 2.
- Poświęcenie kamienia węgielnego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 163, 19 lipca 1897, s. 2.

- Przyczynek do charakterystyki ś.p. ks. Dąbrowskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 41, 18 lutego 1903, s. 2.
- Rok 1896 w życiu amerykańskiej Polonii*, „Dziennik Chicagoski” Nr 1, 2 stycznia 1897, s. 4.
- Schnaider Herbert OFM, *Dwudziestopięcioletni Jubileusz Komisaryatu Pulaskiego w Wisconsinie*, „Wiarus” 14 sierpnia 1913, s. 2.
- Sprawy katolickie*, „Ameryka” Toledo, Ohio, Nr 4, 12 października 1889, s. 2.
- Srebrny jubileusz Wiel. ks. Ł. J. Peścińskiego*, „Dziennik Chicagoski” Nr 150, 28 czerwca 1909, s. 6.
- Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 21, 22 maja 1902, s. 1.
- Szteinke Anzelm Janusz OFM, *Bracia Mniejsi na rzecz Polonii w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej w XIX i XX wieku*, „Przegląd Kalwaryjski”, 13 (2009) s. 135-165.
- Szteinke Anzelm Janusz OFM, *Reformackie korzenie Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce*, w: *Szkola Seraficka. 150 lat historii Prowincji Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce*, pod red. A. Barciała i W.J. Szytka OFM, Katowice Panewniki 2008, s. 9-52.
- Szymański Józef, *Parafia św. Stanisława Kostki w Chicago i jej duszpasterze w latach 1867-1899 na łamach „Dziennika Chicagoskiego”*, „Scripta Historica”, 27(2021) s. 9-40.
- Szymański Józef, *Polskie parafie w Winonie i ich duszpasterze na łamach „Dziennika Chicagoskiego” w latach 1890-1920*, *Polish Catholic parishes in Winona and their clergy as presented by the Daily „Dziennik Chicagoski”(1890-1920)*, w: *Emigracja kaszubska w Stanach Zjednoczonych. Historia i dziedzictwo. Kashubian emigration in the United States. History and heritage*, red. D. Kalinowski, Słupsk-Wejherowo 2022, s. 161-207
- Ś.P. ks. Januariusz Czarnowski, „Dziennik Chicagoski” Nr 221, 21 września 1908, s. 8.
- Ś. p. ks. Józef Dąbrowski, „Zgoda” Chicago, Ill., Nr 9, 26 lutego 1903, s. 1.
- Ś. p. ks. K. Zieliński, „Dziennik Chicagoski” Nr 72, 26 marca 1907, s. 6.
- Ś. p. ks. Nikodem Kolasiński, „Ameryka Echo” Toledo, Ohio, Nr 13, 28 marca 1903, s. 8.
- Ś. p. ks. Nikodem Kolasiński, „Dziennik Chicagoski” Nr 67, 20 marca 1903, s. 2.
- Toledo i okolica*, „Ameryka Echo” Toledo, Ohio, Nr 28, 15 lipca 1903, s. 5.
- Uwagi*, „Głos Polek” Chicago, Ill., Nr 22, 30 maja 1912, s. 8.
- Walaszek Adam, *Kościół, etniczność, demokratyzacja – parafie polonijne w USA (1854-1930)*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, (2015) z. 1, s. 5-66.
- Wiadomości dyecezyjne*, „Wiadomości Kościelne” Lwów, Nr 23, 12 listopada 1881, s. 190.
- Wiadomości kościelne*, „Głos Narodu” Kraków, Nr 98, 28 kwietnia 1895, s. 7.
- Wiadomości o polskich kapłanach*, „Wiarus” Nr 17, 3 czerwca 1886, s. 8.
- Wiadomości o polskich kapłanach*, „Wiarus” Nr 19, 17 czerwca 1886, s. 1.
- Wiarusi polscy w Stanie Wisconsin*, „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
- Wspomnienie pośmiertne*, „Dziennik Chicagoski” Nr 94, 22 kwietnia 1902, s. 1.
- Wyjazd na misję*, „Dziennik Chicagoski” Nr 146, 22 czerwca 1901, s. 4.
- Z detroickiego seminarium*, „Dziennik Chicagoski” Nr 158, 10 lipca 1895, s. 1.
- Z Maniste (Mich.)*, „Wiarus” Nr 17, 24 kwietnia 1902, s. 4.
- Z Milwaukee, Wis.*, „Dziennik Chicagoski” Nr 158, 12 lipca 1906, s. 4.
- Z niw polskich w Ameryce. Berlin, Wis.*, „Wiarus” Nr 39, 24 września 1908, s. 1.
- Z niw polskich w Ameryce. Princeton, Wis.*, „Wiarus” Nr 39, 28 września 1899, s. 1.
- Z niw polskich w Ameryce. Princeton, Wis.*, „Wiarus” Nr 52, 23 grudnia 1896, s. 4.
- Z niw polskich w Ameryce. Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 28, 9 lipca 1903, s. 1.

- Z okolicy Stevens Point, Wis.*, „Wiarus” Nr 22, 31 maja 1888, s. 5.
Z osad polskich. Stevens Point, Wis., „Ameryka” Toledo, Ohio, Nr 13, 29 marca 1902, s. 4.
Z polskiej parafii Św. Piotra w Stevens Point, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 266, 9 listopada 1912, s. 4.
Z P.R.N., „Dziennik Chicagoski” Nr 129, 3 czerwca 1916, s. 7.
Z P.R.N., „Dziennik Chicagoski” Nr 213, 12 września 1916, s. 2.
Z Stevens Point, Wis., „Wiarus” Nr 50, 13 grudnia 1888, s. 5.
Z życia Polaków w Ameryce. Z Berlin, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 226, 26 września 1908, s. 5.
Ze Stevens Point, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 130, 4 czerwca 1901, s. 4.
Ze Stevens Point, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 134, 9 czerwca 1903, s. 4.
Ze Stevens Point, Wis., „Dziennik Chicagoski” Nr 308, 31 grudnia 1912, s. 2.
Ze Stevens Point, Wis. i okolicy, „Dziennik Chicagoski” Nr 13, 16 stycznia 1905, s. 2.
Ze Stevens Point, Wis. i okolicy, „Dziennik Chicagoski” Nr 98, 13 kwietnia 1901, s. 4.
Ze Stevens Point, Wis. i okolicy, „Dziennik Chicagoski” Nr 252, 27 października 1902, s. 2.
Ze Stevens Point, Wis. (Własna koresp. „Dzien. Chic.”), „Dziennik Chicagoski” Nr 236, 5 października 1912, s. 7.
Ze Stevens Point, Wis. (Własna koresp. „Dzień. Chic.”), „Dziennik Chicagoski” Nr 273, 22 listopada 1909, s. 5.
Ze Stevenspoint, Wis. i okolicy, „Dziennik Chicagoski” Nr 214, 14 września 1903, s. 2.
Ze Stevenspoint, Wis. i okolicy, „Dziennik Chicagoski” Nr 285, 7 grudnia 1903, s. 3.
Ze zjazdu księży w Stevens Point, „Wiarus” Nr 23, 6 czerwca 1912, s. 4.
Zmiany parafialne w Buffalo, „Telegraf” Chicago, Ill., Nr 27, 1 lipca 1892, s. 3.
Zrezygnował, „Dziennik Chicagoski” Nr 75, 31 marca 1897, s. 1.